

ԲԻՍՄԱԿԱՆ

ՄԱՅԱՍԿԱՆ

ՄԱՅՐ ԱՅԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՍԻԱՆԵՒ
ԿՐՈՒԱԿԱՆ, ՄԵԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ԼՈՒՏԱԿԱՆ ԵՐԿԵԱՐԱԹԱԹԵՐՈ

ՎԱՂԸ ՈՒՇ ԿԼԻՆԻ

«Գնացե՛ք, սկե՛ք
կայսրին՝ կայսեր,
Ասծունը՝ Ասծուն»:

Մասք. ԻԲ 21

Մարդկությունն ահա թեալ-կոխեց երրորդ հազարամյակ՝ հետեւում թողնելով եւս 20 դար՝ երկու հազար տարի: Պատմության առումով հսկա մի ժամանակահատված, իսկ հիեզերականի՝ թերեւս մի ակնթարթ: Իսկ եթե փորձենք հազարամյակներ վերածել ակնթարթների եւ աղա դրանցով հյուսնենք մեր աղբյուր օրը, տարին, դարը, արդյո՞ք կկարողանա՞նք հասկանալ մեզ ընծեղված ժամանակի խորհուրդը եւ ըստ հարկի կարելու՞նք այն:

Մարդ արարածն իր գոյության սկզբից ի վեր մշտապես փորձել է հասկանալ ու ընթերցել հիեզերի գաղտնիքները: Սակայն կան հասկացություններ, որոնք դարեւ, հազարամյակներ շարունակ զբաղեցրել են մարդկային միտքն ու բանականությունը եւ սակայն արդյունում մնացել վերստին առեղծվածային: Դրանցից մեկն էլ ժամանակի խորհուրդն է: Անհիշելի ժամանակներից մինչեւ Միսոսոն, Արիստոտելի մտափիզիկական ընթերցումից մինչեւ Եյնսթեյնի հարաբերականության տեսությունը, փորձում են ճշտել՝ ռեալական է ժամանակը, թե վերացական, օբյեկտիվ է, թե գիտականության արդյունք, արդիորհ, իմնություն էությունն է, թե...

Ի սկզբանե մարդուն բնորոշ է ամեն բան տեսնել ու շուտապես, զգալ ու երեւակայել ինքնությունների, ենթադրությունների, ժամանակացույցների, երեւակայությունների եւ դիտարկումների շարունակական սահմանների մեջ, ուստի սահման, ժամանակ ու տարածություն չունեցող անսահմանը, անժամանակ մնում է անընթացելի:

Եվ ահա ժամանակի սման ընկալումների մեջ, 20 դար առաջ, Բեթհեմերի երկնում փայլաւեց ժամանակի հասկացության բեկումնային աստղ՝ ազդարարելով ծնունդն այն Անժամանակի, որի համար «մեկ օրը ինչդեռ հազար տարի է, եւ հազար տարին՝ ինչդեռ մեկ օր» (Բ. Պեյ. 4 8): Ժամանակ, որն իրենով սահման չի ունենում: Փոխվեց սակայն դրեց ոչ միայն իրենից առաջ

«Չեմ տիրե մանուածադաս ձեւեր, որոնց սակ Մեղը կը դառնարքի ու կը բաժնակէ Առաքիւնութեան յասուկ մըցանակները բաղել: Ըսողներ կան, որ բարոյականի կեղծին ալ բարոյական մըն է. ես այս բանաձեւը գարեւելի կը համարեմ: Բոլոր խնդիրը իր քրծին դասասխանառութիւնը ընդունելու ու չընդունելուն վրան է»:

ԳՐԻԳՈՐ ՉՈՐԴԱԴ

եւ իրենից հետո եկող ժամանակների՝ ինչ եւ նոր տոմարների միջեւ, այլեւ բացահայտեց անժամանակ ժամանակի բուն էությունը խորհուրդը. երկու աշխարհներ՝ ժամանակավոր ու անժամանակ, ակնթարթային ու հավերժական, անցավոր ու ան

մեջ աղբյուր մեր կեցող, փոխվեցին մեր հայացքներն ու գաղափարները, հույզներն ու արդյունքները, խորհուրդների ու առեղծվածների նկատմամբ ունեցած մեր վերաբերմունքը: Եվ ամենագլխավորը՝ փոխվեցին Աստվածության մասին

արդեն փորձում ենք կեանքի մեծարին դնել մեր աղբյուր կյանքի միտքային մկրտվելուց ի վեր: Տիրոջ փրկական լույսը մեզ դարձրեց ոչ թե գործողությունների, այլ հոգու իրական ազատության ճանապարհ, եւ այդ ճանապարհին սկսեցինք մտնել այլ կերպ իմաստավորվել եւ ժամանակի հասկացողությունը, եւ մեր դերն ու տեղը մշակութային: Հասկացանք, որ մեզ տրված երկրային կյանքը, այսինքն այս աշխարհում մեզ ընծեղված ժամանակահատվածը, մեր կամով ու գիտականությամբ կարող ենք վերածել աստվածաբանության եւ կամ մի խղճով, ժամանակավոր գոյության գերի մարմնական ցանկությունների ու ինչի: Ամեն անցողի ակնթարթ նկատվում, կրճատում է մեզ հասկացված երկրային ժամանակը: Մեզանից ոչ ոք չգիտի, թե երբ է հասնելու ավարտն այդ ժամանակի: Բայց փայլ հիշենք, որ ժամանակը կանգ չի առնում, ժամանակը դադար չի տալիս, ժամանակը գնում է: Մնում են ժամանակի հոսքի մեջ կատարված ու ձեռնարկված մեր գործերը՝ լավ ու վատ, չար ու բարի: Մնում է այն, ինչ մենք չափաբեկում ենք աշխարհին: Աստծո հետ ծանրափոխությունների մեջ գտնվող, եւս վաճառված բարիքներից առատորեն օգտվող մարդը իրաւունք է գիտի, որ յարատւ է եւ ու՞ր յարտւր մարելով են հասնում, եւ գիտի մտնել, թե ինչդեռ է հասնում: «Այն ամենը, ինչ կկանգնա, որ մարդիկ ձեզ անեն, այդդեռ էլ դու՛ր արե՛ք մեզ» (Մատթ. 23): Տալու յարտասակամությունը զոհաբերություն է, զոհողություն, եւ զոհողություններ, որ յարտանշվում են մեզանից, ուստի եւս այն հույզների դիմաց, որ վատակելու են հավիտեական ճշմարտությունը: Աստվածորդին ոչ միայն խոսում, այլ նաեւ իր աղբյուր կյանքով սկսեց մեզ ճշմարտության ու հավեր

ժության մեջ աղբյուր կատարել օրհնակը:

Այդ օրհնակով ուրիշ արժեք, ուրիշ թվանշանություն ձեռք բերեցին մեաւ ազգ ու ժողովուրդ, ընտանիք ու հայրենիք հասկացությունները: Այդ օրհնակով մեաւ այլ կերպ կարեւորվեց եկեղեցու՝ որդեւ Տիրոջ կենդանի մարմնի, դերն ու նշանակությունը մարդու, առավելապես միտքային կյանքում: Կեսարինը կեսարին տալու կողմից մարդկային գիտականության մեջ մտնել գործեց Աստծուն էլ Աստծուն տալու այն գաղափարը, որն առաջին հերթին դրսևորվում է մեր ամենօրյա նկրտումի, ծառայության, սրտասավորության մեջ, ապա էլ թե զոհաբերումի:

Փետրվարի 14-ին Հայ Առաքելական Եկեղեցին տոնում է Տյառնընդառաջը, որի բուն խորհուրդը հենց նկրտումն է, ամեն մեկի իր տեղում ունեցած ոչ թե վարձկանի, այլ «բարի հովիտի» ծառայությունը, տեսակն ու կերպն այն սրտասավորության, որ կսակեց մեզ Տառնը: «Ես եմ լավ հովիտը. եւ ծառայում են իմ ոչխարներին ու ծանաչվում մեզանց» (Հովի. 14): Դժվար է գտնել վարձատրության որեւէ ձեւ կամ չափ, որ կարելի լինի համարել մեր վարձի հետ, որ կոչվում է «ճանաչվել մեզանց», այսինքն իր հոսքի, իր ժողովրդի:

Աստծուն Աստծուն տալու յարտասակամություններից մեկն էլ աղաչանաբանությունն է: «Աղաչանաբանություն, որովհետեւ երկնի արարությունը մոտեցել է» (Մատթ. 9 17): Աղաչանաբանությունը եւս զոհաբերություն է եւ բարձրագույն զոհաբերություն, երբ Տիրոջ տեղանքի առջեւ զոհաբերում ենք մեր վատ գործեր, մեր մեղքեր, որդեւսզի վերստին արժանանանք այն երանությանը, որն ունենում է մարդը մինչ մեղքի գիտականություն: Անհատականորեն տալով, նկրտումով ծառայելով է մեղքերից մաքրվելով կարող է մարդը կրկին միավորվել Աստծո հետ եւ արդեն հավերժության մեջ: Ուրեմն հարկ է, որ ջանամք իմենք մեզ օգնել, մարդկային կամքը դիմադրական համար «երկային»՝ ձգողականության անմաքուր ուժերին եւ հավատալ, որ Տիրոջ օգնությունն ամենամեծն է եւ անմայանմ ժամանակին կգա:

Ժամանակն այսօր է, վաղ ու կլինի:

Աստղիկ ՍԱՍՏԻՆՅԱՆ

նանց: Ծնունդ, որն այլ կտրված ընկալացրեց կյանքի ու մահվան փոխակալը՝ մահվան սղառնակի՝ հակադրելով ճշմարիտ կյանքի, հարստության խորհուրդը: Եվ վերջապես ծնունդ, որ եղավ «ի լուսն ժամանակի»:

Նրա ծնունդով, անուշաբանության մեջ առեւտրելով ոչինչ չփոխվեց: Փոխվեց սակայն ժամանակն ընթերցելու, մեր

մեր յարտանշանություններն ու Աստծո հանդեպ ունեցած մեր զգացումները: Փոխվեցին մարդ-Աստված հարաբերությունները: Հիսուսի ծննդյան խորհուրդն առավել կոնկրետ, առավել հաստատուն դարձրեց մեր խոհերի, մտքումների, աշխարհագրությունների խորքը եւ խոսքը՝ դուրից վերածեց ներքին յարտանշանի, գիտելիքների, իմացությունների համակարգի մեջ, որ

ՀԻՍՏՈՒՍԻՆ ԱՆՅԵՆՔ ՀԱՎԱՏԻ ԶՈՐԱԳԼԽԻՆ ՆՈՐ ՀԱԶԱՐԱՄՅԱԿԻ ԱՌԱՋԻՆ ՏՅԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋԸ

**«Եվ բոլորը ճրագներ վառած եկան
սաճա՝ Տիրոջ ընդառաջ եւ ասում էին՝
Տերն անցավ այս դռնով, ուստի եւ այդ
օրն անվանվեց Տիրոջ ընդառաջ գնա-
լու տոն»:**

Գրիգոր Տաթևացի

Նորկապարանային գրեթե Գործը, որի հեղինակն է հա-
մարվում Ղուկաս ավետարանիչը, այսօր էլ սկսվում է։ Առաջին
դասնությունը գրի առա, ով Թեոփիլե, այն բաների մասին, ինչ
Հիսուս սկսեց անել եւ ուսուցանել սկզբից մինչեւ այն օրը,
երբ Սուրբ Հոգու միջոցով դասվեց սվեց առաքյալներին, որոնց
ինքն ընտրել էր եւ երկինք վերացավ» (Գործ 1, 1)։ Հասկանալի է
ավետարանի նպատակը. առաքյալների հետագա ֆարգիչների
առաջ, որոնք օրհնակ, Ղուկասը ներկայացնում է Հիսուսին։
Նա Հիսուսը, սկզբից մինչեւ իր կյանքի վերջին դրանք աշխա-
տեց մարդկանց փրկության համար, բայց ոչ սովորական ձևով,
ինչպես կանխիկ մեծ, այլ սկզբում «արեց», հետո նոր «սովո-
րեցրեց»։ Բայերի նման հերթականությունը, անուստ, դասա-
հավան չի ընտրված հեղինակի կողմից, չնայած ավելի բնա-
կան կլինե՞ր մեզ համար հակառակ դասավորությունը, երբ «ու-
սուցանում են ընկերոջը, ինքը չես ուսանում, ֆարգում են չգո-
ղանալ, գողանում են, ասում են չեմանալ, շնանում են, գա-
րուում են մեղիաններից, խաղաղներն են կողոպտում, օրհնելով
դարձնում են, օրհնել խախտելով Աստուծոն են անարգում»
(Հոռն, 2, 21-24)։ Մինչդեռ Հիսուս իր իսկ դրած օրենքը ինքն
կատարեց, քվապեց, որդեգիր մեզ քվապի հոգով, մկրվեց,
որդեգիր մեզ սրբի մեղից, ընծայվեց, որդեգիր մեզ ընծայի
երկնավոր Հորը։ Ինքն էր ընծան եւ ինքն էր ընծա ընդունողը։

Համաձայն Օրենքի բոլոր առաջնությունները դասավորվում էին
Աստուծոն էր ընծայվում էին Տաճարին դառնալով Տաճարի սե-
փականությունը։ Ասկայն Մովսեսի բացակայության ժամա-
նակ, երբ նա լեռն էր բարձրացել Օրենքը ստանալու, ժողովուր-
դը ոսկե հորը կռեց երկրորդվելով նրան։ Ասվածներություն
չէր այդ, այլ ասվածփոխություն։ Կենդանի Աստուծոն փոխար-
նել էին ոսկե հորով։ Այսօր էլ մեծ զանգ քնե՞ր արթնելով ա-
նադասական այդ ժամանակներից։ Քրիստոնյա կոչված բազ-
մաթիվ երկրներ ու ազգեր կան, ուր Կենդանի Ասվածը փոխա-
րինվել է ոսկու ձուլակտրով։ Մովսեսի բերած սասանաբանյան,
դեռ տեղ չիստած, արդեն խախտվել էր։ Այդ իսկ դասառնով
Աստուծոն ծառայելու եւ խորհրդի ստատակտիկա համար ընտ-
րվեց միայն Ղեկի ցեղը, բայց մյուս ցեղերը չազատվեցին ծա-
ռայությունից, նրանք փրկվեցին լուսին վառելին ղեկացիներից։
Այդ էր դասանցում Օրենքը Հիմ Կապարանը։ Հիսուսը, ֆառա-
սում օրական դառնալով, ներթափվեց այդ Օրենքին։ Ինչպես
ժողովուրդագիրն է ասում, նախախախտյան Բանն այսօր ա-
նա՝ եկավ Օրենքը կատարելու հեթանոսների փրկության հա-
մար։ Այդ, ինչպես էլ զարմանալի լինի, Օրենքի կատարումով հե-
թանոսների փրկությունն է անվանվում ժողովուրդագիրն։

Միմոնը, գիրկն առնելով երկար տաղաված Մանկանը, ա-
սաց. «Տեր, խաղաղությամբ արձակիր Բո ծառային»։ Հիսու-
սը, մարդկանց մեջ մտնելու առաջին իսկ դրանից սկսած,
արդեն զննվել էր մարդկության փրկության գործին, ինչպես
ժողովուրդագիրն է ասում. «Դու, որ կաղվածների արձակիչն
ես եւ բոլորի դարձեալսուն, այսօր ծերունու խնդրանով ար-
ձակիր ինձ, բազմաձեղնի, մանկան կաղամներից հավիտե-
ական կյանքի»։

Տաթևացին, մեկնելով Ավետարանի այդ հատվածը, նույն է,
որ Մանուկը, ընծայվելով Տաճարին, ազատեց մարդկությանը ե-
րեք կաղամներից. Օրենքի անտեղի եղողի ավետարանական փ-
րկության, մեղի դասադասությունից արդարության, մանկա-
նացու կյանքից հավիտեական կյանքի։ Այդ հույսով եւ հավա-
սով էր Սիմոնը ստատում Մանկանը, եւ ինչը չէ, որ Սիմոնին, ո-
րը գրեթե Ավգրիլեին, նույնացրել են Աղամի՝ նախածնողի հետ։

Ուստի ֆայլեմ Տիրոջ ընդառաջ, այսինքն Տիրոջ ծանա-
մարին մեծ մեծ ողջ կյանքում։ Մեծ Հայր ունենե՞ր երկնում,
որ ներող է, օգնող է մեզ կյանք սկսող։ Նրա Որդին Հիսուսը,
ծանադարին է, կյանքը եւ ծեծադատությունը, մեզ կատարելու-
թյան եւ դեղի երկինք Հոր մոտ առաջնորդողը։ Նա Հոգին
Սուրբ Հոգին, Հավիտեական Միության ինչ է, որ մեզ սովորեց-
նում է եւ գործացնում, շնորհներ մարգելում են մե՞ր մեջ բնակ-
վում։ Հավատան եւ վստահեմ Հիսուսին, Նա, որ ֆառատուն
օրականում ընկրվեց Տաճարին, երբեք Տաճարը չլինե՞ր, Նա Ին-
քն էր Կենդանի Տաճարը. եթե մե՞ր թողնեմք կենաց ծանա-
դարի եւ չնորվեմք անհավատության ժողովուրդներում, Աստու-
ծոն փոխարեն ոսկե հորերին չեմքազանք, որոնք այս օրենքին
այնքան շատ են, Նա մեզ երեք կեն ծանադարին չի թողնի։
Իսկ անհավատության հողի վրա երեք առաքիտության շու-
շաններ չեն ծաղիկ...

Սերժ արկ. ՄԱՅԻՆԱՆ

ՍՈՒՐԲ ԱՎՐԳԻՍ ԶՈՐԱԿԱՐ

«Ամենասուրբ Երրորդության
ընտրյալ եւ հավատարիմ ծառա,
հաղթող զինվոր եւ ֆաջ նախա-
նակ, արագահաս Սուրբ Աս-
գիս, շնորհների օրեան, բարեխո-
սիր Քրիստոսին ամենիս համար»:
Շարական

Հայաստանյայց Առաքելական
Սուրբ Եկեղեցին ամեն տարի Առաջա-
վորաց դասի Եաբաթ օրը ոգեկո-
չում է Քրիստոսի անուարն նախաձե-
լը։ Սարգսի հիշատակը։

Ըստ վարձագրի՝ Քրիստոսի ֆաջ
զինվորը եւ անհաղթ վկան
ազգությունը հույն, կաղաղով-
կյան Կեսարիա ֆաղափք էր եւ
աղորում էր Կոստանդինոս Մե-
ծի եւ Հայոց Տրդատ արքայի օ-
րոք, երբ քրիստոնեական հավա-
սի լույսը հեզգիտե՞ր փարատում
էր հեթանոսության միգամած
խավարը։ Լինելով զինվորական
ծառայության մեջ՝ Սարգիսը,
ստառագինված Սր. Հոգով, ան-
զիջում դալար էր մղում ընդ-
դեմ «Երեւելի եւ աներեւոյթ թե-
մանաց»՝ առաքելայացեղելով ու
շուռափելի դարձնելով ասակա-
ծային Պողոսի այն միջոց, թե՛
«Աստու ստառագինությունը
հազե՛ր, որդեգիր կարողանալ
ընդդիմանալ սասանայի հնա-
րաններին, որովհետեւ մեր դա-
սերազմը մարմնի եւ արյան հետ
չէ, այլ իշխանությունների, դե-
սությունների, այս խավար աշ-
խարհի սիրակալների եւ երկնի
սակ եղող չար ոգիների հետ»
(Եփ. 2 11-12)։

Նախանձախնդիր Քրիստոսի
կենսասու հավասի տարածա-
նն ու ամաղողմանը՝ արիա-
սիր զինվորը կործանում էր
բազմիցներ՝ փոխաբերելով ծեծա-
րիս Աստու աղոթասեր կառու-
ցելով, զինվորների մեկ ու հո-
գու խոդան անդասաններում
նետում Ավետարանի ծեծադա-
սության սերմնահատիկները։ Նրա
սիրագործությունների համբավը
սովորում էր բովանդակ կայսրու-
թյուն մեկ, հասնում Կոստանդինոս
կայսերը, որն էլ, ի վարձատրություն
իսկապ զինվորի՝ հայրենի երկրին
բերած մեծագույն ծառայություն,
արժանացնում էր մարգեների, շնո-
րհուն Կաղաղովկա մարգի գրավա-
րի շնորհը։ Սակայն երբ Հռոմում
գահ է բարձրանում Հուլիանոս Ու-
րացողը, Սարգիսը, առաջնորդվելով
վերին հայտնությունից, իր մամուրիկ
որդու՝ Մարտիրոսի հետ նախ հանգ-
րվանում է Հայոց աշխարհում՝ ծոխ
ընդունելությունը գտնելով Հայոց Տի-
րան արալի կողմից, աղա եւ անց-
նում է Պարսիկ կողմից՝ աղաասա-
նելով Շառուրի արալի մոտ։ Վերջի-
նա, որ իրազեկ էր նրա ֆաջագործու-
թյուններին, մեծ մասիկների է ար-
ժանացնում, մի շարք զինվորական
գնդեր տրամադրում ուղարկելով
Տավկասան Հուլիանոսի գրազն-
դեղից մեկ արավանի կառեցնե-
լու։ Վարձագիր վկայում է, որ այս-
եղ երանելի գրավարը Աստու օգ-
նակալությամբ անօրինակ սիրամ է
գործում։ Նկատելով թեմամու զորի
բազմությունը՝ մարսից զինվորները
սարափում ու հուսահատվում են։
Միա այդ ժամանակ էլ Սարգիսը
զինվորների ֆարգում է ծեծադիս
Աստու մայրի վկայելով Նրա կո-
մից շիզերի արարման, մարդու
անհնազանդության ու դասի, Աս-

ծու Որդու մարդեղացման, մարդկա-
յին մեղագործությունների համար
խաչվելու, թաղվելու եւ հրաւափառ
հարության, ինչպես նաեւ վերջին
դասասանի վերաբերյալ, որով
նրանց հոգեղես հաստատում է, դա-
ր՝ իքնում եւ աղոթի մեջ հայցելով
Տիրոջ ողորմությունը՝ հակառակորդի
դեմ փայլուն հաղթանակ է տանում։
Բայց զինվորներից մի ֆանիսը, որ
սակավին իրենց նախկին՝ սոնոսի
հավաքին էին, Շառուրի արալին ճե-
ղեկացնում են ֆաջամարտիկ զինվո-
րի քրիստոնյա լինելու մասին։ Արալի
հրավերով արմուկի գալով՝ երանե-

ւրցանակում։ Տոնին նախորդող Առա-
ջավորաց դասից շատ հաճախ ժողո-
վրդի կողմից անվանվում է Սր.
Սարգսի դասի։ Երեսաստրդ աղջիկ-
նոցները սրբի հետ են կաղում իրենց
երագաններին, իղծերի, ձգսումների ի-
րագործումն ու իրականացումը։ Ըստ
հավանության՝ ժողովուրդը նախորդ օ-
րը՝ զիշերը, դռան առջեւ սկուսեղով
լի փոխինձ է դնում այն սակնակի-
նով, որ լուսադեմին Սր. Սարգիսը
ծիով անցնելիս իր ոտնահետք թողնի
փոխինձի վրա՝ որդես վավերացում
երագաններին իրականացման։ Իսկ
նկելուց առաջ աղջիկներն ու զոսնե-

րը աղի բլիթ են ծաւ-
կում՝ երագում իրենց աղա-
գա սիրեցյալին շեսնելու
հույսով։

Բայց այս ամենով համ-
դե՛ր՝ Սր. Սարգիսը մեզ
համար նախ եւ առաջ կե-
րաղավորում է իրեն քրիստո-
նյայի իսկական կատարե-
լաշիղ, ներշնչանքի կա-
կան աղբյուր։

Շեմարություն վեհ գի-
տակցում, իր սկզբունքնե-
րին հավասարիմ մնալը եւ
դրանց հաստատագրման
համար անհաճախ դա-
լարն ուրվագծում են նրա
կյանքի ու գործի առանցքը։

Ուղեմի ունենալով Քրիս-
տոսի խաչը՝ Սարգիսն իր
մարմինը հոծարական
դնում է Տիրոջ գոհաբեղա-
նին՝ ի փրկություն եւ ի
լուսավորություն ներանո-
սական խավարի մեջ խա-
խափող ժողովրդի։

Այսօր, երբ ազգովի տո-
նախմբում ենք մեր ժողո-
վրդի քրիստոնեացման եւ
մկրության 1700-ամյա
հորելյանը, երբ հաճուր
մարդկությանը ներկայա-
նում ենք որդես առաջին
քրիստոնյա լուսնություն, մեր
հոգեւոր, բարոյական
կյանքում առավել կարե-
ւորվում է Սր. Սարգսի՝ որդես ծեծա-
րիս ռազմիկի եւ ծեծադիս քրիստո-
նյայի դերը։ Ուղիղ աղբյուր, Սր. Գր-
ի վրա խառնված սեփական սկզ-
բունքներն ու հավատամքը դասնելու
եւ տարիողելու, հանում մեծավորի,
ազգի անհասակվելու մարտասա-
կանությունը դե՛ս է դառնա մե-
րակներում հոսող արյան կենսակա-
նությունը։ Պե՛տ էր աղաացունքն, որ
իսկալում ունենե՞ր աղբյուր նախնայի
արյամբ դառնալով, սրբագործ-
ված ու մեզ ավանդված այս փո-
րիկ հողակսորի վրա, լիարժեք ենք
համարվելու նրանց կսակած ծա-
նագությունից եւ, ի վերջո, ունենալու
քրիստոնյայի աճուն։

Հետեաբար, միասնական հայցեմ
Տիրոջ բարեբարությունը՝ մեզ վրա
անհաղթելի սրբի ոգին հովանի անե-
լու, ստառագինելու «արդարության
գրաիով», «հավասի վախանով»,
«փրկության սաղավարտով» ու «Հո-
գու սուսերով, որ է Աստու խոսքը»,
եւ դիմենք սրբի բարեխոսությանը՝
միաձայն բարբառելով։

«Խնդրանքների կատարող, աղոթք-
ների անաղող, գերիներին ազա-
սող, արագահաս Սուրբ Սարգիս,
Քրիստոսի բարեխոսի մեր անձերի
համար»։ (Շարական)։

Վաչիկ Ուրարակի ՉԱՐԳԱՐՅԱՆ
Սեւանի Վազգենյան
հոգեւոր դղարանի անն

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑԻ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՐԺԷՔԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԵԶ**

Սկիզբը՝ նախորդ համարում

**Բ. Ներկայի
մարտահրավերներուն
դիմաց**

Ժամանակակիցը է սակայն ա-
նորոգելու՝ կոյր համայնքով եւ
մնալ արդողաշատ կաշակերտու-
ղացականի՝ դուրսին մը առանց
զգեսն անդրադարձն մը դէպի այս-
տեան իրականութիւնը: Գեղեցուն
էին անցելի փութերուն մասին աղ-
արկուն է, երբ կեղեցիկին ճամբան ա-
ռելէ իմն երբէ փայլիլ է այժմ: Ժա-
մանակակիցն ու մարդը բարեբե-
խտուն են իիմնովին: Գիտութիւն ու
ճարտարուեստը յաջաւուն յայեան-
գործունմորով կեանքին ու կենցաղին
էն փոխալ, լուստարուն են արահան-
դէս իրացուցած են շահ բան: Ընդ-
ակախաւոր այս աներեակայիւնն ու
բարեբե յաջաւունմորուն զուգահեռ,
մարդը ընկերային-հասարակական
կեանքին ու յարաբերութեան ծիրն
ետն սեղծուած են շահ մը անդառա-
լուծով հաւաքութիւններ են բարդող
ներ: Երեւմէն բարիին, գեղեցիկին,
հմամեծիին ու աւանդականին հասե-
մաւորութեան մոլեցին ընթացիվ
ծայր առած է ընդհանրապէս կեանքի,
դասնական, բարոյական ու նուրա-
նական արժեքաբոլուն մը: Արժեք ուն
ան, որ զին ունի, են անդայանմորէն
կարողուն է եկամտաբեր շահի կամ
միջակայն այս բարիներն հէ:

Քաղաքակրթություններ, մշակույթներ, աշխարհայացիքներ, ամբողջ ընկերություններ, ազգեր ու ժողովուրդներ բարձրան մեջ են, հինգ փոխարկումով և նորով: Յայտարարեալ Արեւծիւթ մէջ լայն քաղիւղ սկսած է զարգանալ բազմաձեւ բարձրամակարդակի գրտած մը, որ իր համայնակու ծուլարանին մէջ կը ստանան կազմալուծել ու փոփոխել ամեն ինչ, որ ինքնուրուշ է, ինքնաբիւն է, նորիակաւացած անհասարակութիւններէ ծուլելու համար իր նոր ընկերութիւնն ու անոր կուրել նոր ճանք: Սարդ, որ «ծեր-բազասուած» է գրկից, ցեղի, մշակույթի, կրօնի ու ազգի ժայտակարարութիւն:

Արդի եւ ժամանակակից մարդուն
կրօնքը հետեւյալն է:

Այս մասհառաւորներուն եւ ժամանակի հրամայականներուն դէմ հանդիման կը գտնուի նաեւ մեր եկեղեցին: Երբեք եւ թաղմակողմանի իմաստով փոխտուղի հասարակարգի իմէջ գրեթէ անկարելի է կառչած մնալ յաճախ խիստ սկզբունքային եւ վարժապետական հմարտային թուացող որոտմամբեր: Եկեղեցիին թովանութեան

կութիւնը եւ հաւասոյ դարունակութիւնը, որ մեծաւ մասամբ ժխտական արտադրական կեանքի մը միջոցով կը փոխանցուի, երբեմնի մոզական ուժի չունի զապ անկոնկողի տաեղելու եւ հաւասարակեանն հիսգիսէ (ծաւաւ) ցող շարունելու, առաջագի հիմնական սկալորուին մը կառքեմը եւ խաղող դակցութեան մէջ: Ականայ հակութեան բնի դիտելու, թէ կարծի հակոնքայ երկու ակարհինը կը իրոյն իրաւունքեղեցին եւ մարդ, առանց այդ իրաւունք մէ ստեղծել կարեանայ իրական մեծեցուն մը կամ արգասաբեր հանդիսուն մը: Եկեղեցին հաղորդակից չեարի մարդուն:

[illegible]

րոմ ամառյանաճօրէն յարի չեն եկե-
լեցոյ հրամնուցածներուն: Հետեա-
լաւ, ժամանակակից երիտասարդու-
թեան բարոյական համամուգը կան-
ժողովածուն, այլ խօսով՝ իր «սաս-
նաբանանքի յաջողութեանները» նույն-
դէպ տարբեր են եւ բոլորովին այն չեն
ին: որ կո փորձէ քալ հրէն եկեղեցի:

Գարգախաներ, ինչուդ «համա-
կարգի», «համազանց եփերեմ», «ե-
փուս - ի-լիլ», «քցցիլիլ իտախիլ»
«փոփ-իւմեժուսուլ», «իեռուսի-
լոյց», «իեռուսաուլայակարուն բե-
լմարեփիկ», «սեռայնութիւն-սեւ»
«մարգալեւ-սորս», ահաաիւ, այ-
ն ի նման բազմաթիւ ընդունալի շա-
ւաթի հաղորդակցի ու հասկանալի
նման արդի երէսաարդրութեանը, ին-
չուսական կրօնական այնոյիսի մա-
ռանակը, որոնց իմաստային խորու-
մ չարացած են իրեն ձաւ այլեւ չի-
լրեն իր առօրեային: Այսօրւան քն-
կութեան են յոնական աշխարհի
կացած դրուածքի ընդեւեցիին ու-
ղուած իրմանակի իտաւորութիւն-
մին կրօնը անհասկանալ մօեցնող
սակ անորոշապա սանձակակ հե-
ստեանքեան ծիրին մէ տաճանա-
տեան:

կելն է: Ան արդի ընկերային կառոյցին մէջ չի ներկայացնել հաւաքական կեանքին եւ զգեսակցութեան մասն կազմող հոգեւոր-բարոյական այն մասը, որն ածեցութիւնը, որուն շուրջ համայնութեան ուրիշ զլլաք հասարակական կենեղաց: Կորմիք թերեւ ին վերաբերի անմահ մարդուն, բայց ոչ ընդհանուրին. ժամանակին կարգախօսը այս է: Անմահեան խաղաղութիւնը ելեկեցնիմ ձեռնէ վաղուց արդէն իսպառ է հասարակութեան վրայ քարոյական սպառնումներ, խղճի գազացում եւ կրօնաբոյ արդումներ երեւոյն իրաւունք: Սլափեհեւ անհաւք ինքը կ'որոշէ կրօնական եւ դաւանական իր լուսակներէն իրութիւնը. ղեկեան կ'էն արդաբացական օրէնքը հիմնական եւ արդ կ'ներառուէ ընկերային ընդհանրապէս անասնութեան, ընկերային կ'ընդունելու բոլորովին այլ սկզբունք մը:

Աժխարհիկացած այս մսայնութիւնը ամենասուր կետրով արտայայտուած է կրթական մարզին մէջ, երբ հանրային դպրոցական եւ ուսումնական ծրագրէն ներս կ'ընթի դասուսանողուն միաժամանակ օտար լաւեցողութիւն:

Է, կամ առակերտը ազատ ձգուած է ու
բռնելու կրօնի դաշտերուն մասնակցի
թէ ոչ:

Հոս է, որ եկեղեցին կը գտնուի հիմնական եւ լուրջ խոչընդոտքի ան առջեւ, վասնոր վաղուան սերունդը կը յաջաբասուի հիմնովին աշխարհիկ կացած հոգեպանութեանը եւ գիտելիքներով, որոնք էական աղտոյ մը չունին եկեղեցիին ու կրօնին հետ:

Եթե կարելի չէ ղեկավարան կրթական ծրագրին մեջ դադարակետ դրած լինի կրթական գիտելիքներուն դասաւանդումը հասարակական դորոցներէն ներս, ապա խաղաղացիական ռեժիմը «պաշտ» դրուածին բերուածով, էլեկեղեցի եւ կրօնայ իրաւունքներ պաշտպանի ունենալու ուղղակի իր կողմէ ընկալարտող, իր անփոխական հովանաւորութիւնը կայեւող կրթական անձնակազմի հաստատութիւններ կամ օժանդակելու կրթական համակարգը, ուր աշխարհիկ առարկաներուն կից ժեզուական միջիի ըլլալ ճաշե կրօնին ուսուցումը:

Այս կարելիությունը ամօրհչ տեղ-
դանին վր կհայտ ըլլալ եկեղեցիները
մանրմունք վրայ բազում կոտորածներ
վիրեն, որով այն եթ ոչ լայն համուր-
թեան, առկա ընկերային հասարակ-
կան կեանքին մէջ հոգեւոր-կրօնական-
ուսում ջանքերով որոշակի հասաւա-
կութեանը եւր Աւետարանի բերած
թղթնորին գեղեցիկ օրհնակով, հոգե-
ւոր-բարոյական չափանիւշներու եւ
մէքներու կեանքին կը շարժալ խնորհ-
այս մեծ զանգեւոր, որ կը կոչուի
ժամանակակից հասարակութիւն:

Հայաստանեայց մեր Եկեղեցին ստյո իմաստաւորօրէն կրպա իրազոր տել Հայաստանի միջկալայրին մէջ. ցորչափ որ մեր ղեկնւորիւնը արեւմտեան երկիրներու որդեգրած օրինակով սահմանադրական դրոշմներու հետեւելով. կը յամենայ իր երկրի բալական մարզին մէջ բերել հեղինակաւոր օրէնք մը ի նորաս Եկեղեցոյ եւ կրօնի դասաւանդումին:

Արդ, որման պէ Եւերին համոզուան մը զոյացուցանած ըլլաւմ, թէ 1700 Տա-
րիներու առաջեկալեան փառաշէնը ան-
ցեալի մը ղալակը կողմ մեր Եկեղեցին
«Թերի» թի հաւաստով, ուր [ւրցուի] եւ
նշ ալ հիմնած է. որ նորոգուի», այսու-
հանդերձ, միասնաբար չէ կարել, թէ
Եկեղեցին ձառաչել կ'ընայ մը, որ
երեմեանի զարդափայտաշատակն եւ
բարոյական բարձրութեան վրայ, ի-
րական դերովն ու կենսագորութեան-
մը, առանց թաւաջնելու եւ վերան-
որոգելու իր Եւերին ունէր:

Շարունակելի
Աբէլ ֆհմյ. ՕՂՆԻԳԵԱՆ

Շարունակելի
 . ՕՂՈՒԳԵԱՆ
 ժնե

ՀՈԳԻՆ Է ԿԵՆԴԱՆԱՐԱՐ ՄԱՐՄԻՆԸ ՈՉ ՄԻ ԲԱՆ ՉԻ ԿԱՐՈՂ ԱՆԵԼ

«[Ո՛վ Տեր Աստված,
Դու] Սուրբ Գրիգորի լու-
սազարդյալ շառավիղնե-
րով, արփիափայլ ծառա-
գայթններով վերստին զար-
դարեցիր մեր Հայաստա-
նյայց եկեղեցին...»:

ՀԱՐԱԿՆՈՑ

Հայաստանյայց Ս. Եկեղեցին
սյա սարի փեռվարի 3-ին տունը
Ս. Գրիգոր Լուսավորչի սուրբ որ-
հանների ու թոռների՝ Արիսակե-
սի, Վրթանեսի, Հուսիկի, Գրիգոր-
իսի եւ Դանիելի խնկաբույր
իշխական:

Թեղեհա դարերի հոլովությամբ
Մայր Եկեղեցին բազում ա-
ռադանքներ ու հալածանքներ ճա-

Ըսելից, սակայն Ամենասուրբ Եր-
 րորդության ամենախառն ողորմո-
 ւթյամբ չկորցրեցի որ ողջախոհու-
 րյունը. ավանդադասախորյունը եւ
 ուղղամտությունը եւ հասաստու-
 րայելիւնը ընթացավ այն ուղով, ո-
 ռը մասնագիտ ի տախ մարդեա-
 ցյալ Աստվածորդից: Այո, այդ
 ճանադարիք մեկ եւ ու ամենի,
 սակայն եւկանամ այդ չէ, փրկո-
 ւթյան ու հաղթանակի հասնուն-
 ւն միմիայն իմնագլուխներն ու
 իմնաստատարներն. «Բազում
 նեղություններ կրելով եւ, որ մեզ
 դեմ է մտնել Աստծ աւրաշա-
 րքուն» (Գործք ԺԳ 21): Ավեսա-
 րանական այդ երկու կարեւոր թե-
 ւադրանք, ուղղված բովանդակ
 փրսեռնականերին, Հայոց Եկեղե-
 ցին այնքան լավ եւ թոքներ, որ

նույնիսկ նրա դավանակից բույ-
եկեղեցիներն էին զարմանում...
Եվ որովհետեւ այս սկզբունքներ
էին աղյուծում ու առաջնորդվում
Հայաստանյայց Եկեղեցին ու հայ
Հորդրականը, աղա, քնակա՛ն
բար, չոր ոտիդ՝ սասանան, ու
քնած չէր, չուսացրեց իր կասալի
հաճակումները. «...Հանի որ ծե-
ղոտիդ՝ սասանան, մոնչում է ա-
ղյուծի դեմ, Երջում է փնհրում է
քե ում կոյ սա» (Ա Պեհ, Ե 8)
Բայց քեեւ հայ հոգեւորականը
հոգեւոր յուսերազմում սկսեց ան-
տեղիստի յույսբար մղել, սակայն
սալ՝դ, խավարի դեմ նրա սկսած
օրհասական մարտ Հայոց բանա-
վոր հոսի Եւս անդամների կող-
մից այլ կերպ ընկալվեց ու մեկ
նարանգեա...

Յավով urshi, այդ սխալ ու անընդունելի մեկնաբանություններ այսօր վերստին որդեգրվել են որոնափնիսային հոգեբանության տեղի անցողիկ և երկրորդական անժեներեի կառաված ամանակ կողմից: Անձինք, որոնք հավաստում են, որոնք ստիկ ֆիզիկական գոյություն են, որոնք «ելել են շալակ աշարհի»...

[illegible]

երգականն է. ինչդեռ ոչ վաղ անցյալում, այնդեռ էլ այժմ. ուր-ուր «հուզված հայրենասերներ» լռելայայ լուպար են սկսել իրենց հարագաս Մոր՝ Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու դեմ: Եվ այդ անգիտներն ու անգ-գամները չեն գիտակցում, որ ի-րենց սրբադիրժող գործունեությանը բազում ռիսարամորդ գայլերի են կոտակում յուրյանց հայրենի եր-կուր, որոնք գամագամ միջոցնե-րով բնփրիք մեջ գեցելով Եւս ու Եւս հովիվների եւ մարմնախնամ Պաշտոնյանքի սղախտուն են հարձար լույսի՝ անդրաշաղկապ հո-սքի հոռոտելու համար, անօգնա-կան հոսի հողիցները գեղե՛նքն կե-րակուր ուրճմանու համար:

Շարունակությունը էջ 6

ЗУБАС ЗУБАТКА

Ամեն մի ժողովուրդ ձեռավորվում է դարերի ընթացքում, քայլ առ քայլ զարգանում է մի որոշակի սահմանում, որն ապահովմանը պահանջներ է դրոյալ հայրենիք: Այդ գիտակցութիւնը շուտով բոլորեալ էր մեր ժողովրդի զոյաճակաւ իյեւ-դոյալան մեզ եւ վերաժնում մաւ իմնմաւոյն դրեւմաւ մի աւա-հայաթալան, որը մաւ չի լաւմ իր գոյաթալան ընթալում:

Հայ ժողովուրդը կազմավորվել է Առաջավոր Աֆրիկայի հյուսիսային սահմանագլխիկ Ամազոնիական բարձրավանդակի եւ Իրանական սարահարթի միջև ընկած Հայկական լեռնաշխարհի սարամուկում։ Վերջինս, որ բնաշխարհագրական միավոր է եւ լեռնագեոգրական գործընթացների զարմանահուստ ստեղծագործություն, անբացատրելի ձեւով գրեթե անորոշությունը համադասակայանում է հայ ժողովրդի դասական հայրենիքին։ Այսօր, երբ առաջնությունակալան փառաւոր անցյալ ունեցող էս ժողովուրդներն անհետացել են դասնորշյան հորձանուսում, հայերը բարունակուն են են արդէ հնդկեվրոպական ժողովուրդների նախահայրենիքում, որտեղից վերջիններիս նախնիները պիտիկեցին Վերդուպայով ու Աֆրիկայ մեկ։ Եթէ հետադարձ հայացք նետեն հայ ժողովրդի անցած դասական ողջ ուղիւ, ապա մի դրա կարելի է սարսափել։ Այժմ որ նույն դասնանկներն զգնվող բարձր ժողովուրդներ դասական բարձրաններում ինչ-որ մի դրաի սայրափել են, կորցրել իրենց կենսոնկուրյունն ու յայտային դիմագիծը եւ անհետացել, իսկ հայ ժողովուրդը, չնայած դասական ճակատագրի բոլոր վայրկիւրներներին, ոչ միայն չի կորցրել իր կենսոնկուրյունը, այլեւ իր մեջ ուն զգալ կորցնականորդարեւ առաջ կորցրած անկախությունը։ Հայ ժողովուրդը ին

գոյությանը արդեն բացառիկ երեւոյթ է, զարմանահրաւ ֆենոմեն, որի բնութիւնը դառնալու է շատ գիտնականների կյանքի նոյաբացը, բայց եւ գոյեւ անլուծելի խնդիրը:

Հայ ժողովրդի դասնական արաբը նույնպես ձեռագրով է հազարամյակների ընթացքում: Վաղնջական ժամանակներից Հայկական լեռնաշխարհը բնակեցրել են հայկական ցեղերը, որոնցից մեկին լեռնաձախարհի արևմտյան մասում աղյուղ Թեգարամս գեղին է քայտ փվակված քրթմորի դեր կատարել հայ ժողովրդի կազմավորման գործում: Պատմագիտության վերջին նվաճումների յոթով այսօր անգամ ծծադարեի է խոսել հայերի նախնիների եկվորության մասին, որը ոչ այնքան հեռավոր անցյալում իրադրեցող էր հայագիտության մեջ, սակայն չլիք է միայն, ինչպես երբեմն փորձում են կատարել որոշ գիտնականներ, ինչին ցեղերի գաղթը Հայկական լեռնաձախարհ: Ինչ վերաբերում է թեգարամացիներին, աղյա քանիք ինքնակրկին էին, որոնք քաղկափոյունիական ցեղերի գաղթից շատ անց հիշատակվում են Հայկական լեռնաձախարհի Կաղաղովկայային հարող Երջանեցիցի մեկուն: «Մովային ժողովուրդների» գաղթի ժամանակ, ենթակվելով վերջիններիս ճնշմանը, քեգարամացիներն սխղոված եղան արծվիտը դեղի հարակարեւելք եւ, հանդիպելով Մարտեսանի դիմաւորութունը, սասիհանաքար եւ Բաւլեցին ու մոտ գործեցին Հայկական լեռնաձախարհի կենտրոնական Երջանեցի Հայք եւ հարեւան գաւառների արաբը: Եփրատից արեւելք աղյուղների համար եկվորների Հարթի երկրից էին, ուսիք քեգարամացիներ լեռնաձախարհի կենտրոնական մասի հայկական ցեղերի համար դարգայեա հարեցներն է:

ին կամ հարեկներ, որը ժողովրդի բերանում հեշտությամբ կվերածվեց Հայկի: Աղյուսե Հարրի երկրից իր իճեմանունն ստացավ նաև հայ ժողովուրդը: Թեգարամացիները, որոնց Պասմանյան Մովսես Խորենացին անվանում է Թորգոսի ազգ կամ Հայկականներ, ստիճանաբար իրենց են ենթադրում սեղավակ ցեղերին, որոնք կամուրջ են ճանաչում են Հայկի և նրա ժառանգների գերիշխանությունը: Թեգարամացիները, ինչպես եսցեցին, բթխումը դեռ խմորեցին սեղավակ հայկական և այլ ցեղերին ծնունդ տալով հայ ժողովրդին: Ժողովրդագրագետ գործընթացը բուրն բնույթ ստացավ Լանի քաղախորներն նվաճված ցեղերի թոնգաղաթեցումների հաղախակալությունը հեծանվով, որի աղյուսեում սարքեր ցեղերի միախառնող մեկ էրնոսի մեջ խիստ առաճաճ: Մ. ք. ա. VII-VI դդ. աղյուսե հայերի հայերենիի սարածքը ձեռավորվել էր միս ու աղյուսե դարձել նրանց գիտակցության մեջ: Այն սարածություն էր Կուր և Երասխ գետերի ջրկիցից մինչև Կաղաղովկյա, Պոնսական ու Թուրքի (Թրիալթերի) լեռներից մինչև Հայկական Տաճրոսի հարավային լեռնաբազուկները: Հայոց քաղախորությունը, ուր իր իշխանությունն է սարածում հայկական բոլոր սարածների վրա, վերածվում է Առաջավոր Ասիայի հզոր դիստրիկտ, որը հարեմանից ստանում է Արմենիա, իսկ նրա բնակիչները՝ արմեն անունը՝ ի Պասիվ հաղախակալ Պաստեռազմեն նվաճ հայոց քաղախոր Արմանիի (Մովսես Խորենացու Պասմանյան մեջ Արամ): Հեծաճալայում, երբ հայոց, Պասմանյան երկերենների հեծ կաղաղված, կորցրել էին հաղախակալ իշխանությունը իրենց հայերենիի մի մասում, Պասմանյան սարածի վերջ

հիվանդ ընկալումը բարուհանդու-
ր էր վառ մնալ նրանց հիշողության
մեջ՝ վերածվելով հայոց ինքնու-
թյան անկաղերի արտահայտու-
թյան:

Հետաքրքիր է այդ առումով, Փավստոս Բուզանդի նի հաղորդումը, ըստ որի Հայոց թագավոր Պատրի (369-373 թթ.) Հռոմեական կայսեր մոտ դաշնամատուցման է ուղարկում առվով: «Կեսարիայի հետ ուրիշ սաղթ փաղաճներ չեն եղել, հետև ճարտար մարգարե չէ մեր նախնիքն եմ իմել, ուստի եթե չես ուզում, որ խոտովորյուն ծագի, հետև ճարտար գեղություն մեծ դասերազով կվկլկեն»: Սկեռես, խնդիրն այն չէ, քե որհանով են վավերական դասնիքի սեղեկությունները, որովհետև կապակցածից վրե է լի, որ մնումս փաղաճագես Պատրի ոչ մի գեղություն այդպիսի դասահանքներ չեն երեկայացնի Հռոմեական կայսրությանը ոչ միայն հազվի առնելով որ թագավորության փաստական ռազմական կարողությունը, այլև երկրի ռազմավարական դիրքը, ինչու ևս նաեւ դարսակական կողմի հնարավոր ռազմական միջանոսությունը: Կարեւորն այն է, որ Փավստոս Բուզանդը հայ ժողովրդի դասակարգումը որ դասամանկ հայրենիքի սարածներն վերաբերյալ, փորձել է արտահայտել թագավորի լեզունով:

Տարածքի մնամ ընկալույթ. որ միաբանական դարպ ու հասկանալի է Հայոց բազալիորդայան գոյության դայանմաննում, որը, քեկուզե կասկանանն, կարող է միավորել իսկ միավորելու փորձ անել հայկական բոլոր տարածները, շարունակույթ է վառ մնալ հայերի գիտակցության մեջ մեծ հետազայույթ, երբ Հայաստանն ամբողջութայնը հայանել էր իրոմնա-բյուզանդական ու դարակական սրմունքայան ներք: Հոս որոմ հայերի է-

ինքն յայտնական հայրենիքի մասին յայտեղացումներին ճեղքվել էին նաև հարեանները, որոնք անհրաժեշտության դեպքում յայտնաս էին անցած դրան համապետելու Այլ ասումով զուտ հետևիրին եւ հասկաղես Սերեոսի ճեղեկությունները կաղովակ յայտեղ գրովակ Կեհար Չորիկի գործունեության հետ։ Երբ VI դարի վերջերին նա աղասանքից Սասանյանների դեմ եւ հայքնիկով ծանր կացության մեջ դիմեց հայերի օգնությանը, գրում էր. «Երբ ձեզ հաճո կրկա հետ կանգնեկ յայտեղից (իմա բյուզանդացիներից եւ սասանյաններից. Բ. Հ.) եւ միաբանել իմ հետ եւ օգնականություն ձեռն մեկնել, աղա երես եւ հայրեն, երկուն եւ Արանազդ մեծ ապակաղել եւ ճեղ Արեգակով եւ Լուսնով, Հրով եւ Ջրով, Սիբրով եւ քոյր (իկրանապակե) ասակամեղով, ձեզ կան Հայոց բազաղությունը, եւ դոտ եւ կանեմա կրանեմ ձեզ բազաղել։ Եղ կրոնեմ ձեզ ամենալեւ Հայոց երկիրը միջես Կաղկոն եւ Աղվադից դոյր, եւ Ասորից կրոնից Արեգասանը, Մեմոնիք եւ Դոր Ժիւրակներ միջես Տաղիկների (իմա արարների. Բ. Հ.) սահմաններ, Բանի որ (ձեռ) նախնիներ օրոք իսկ, ձեզ է յայտեղից, եւ արեմոսմոմ միջես Կաղաղովկաղիցների Կեսարիա Բաղաբը։ Եղ եւ չեմ փորձ Զարաղուցի (Կրեմագագաթ Մեծ Հայրի) հարաղարեղեկայն սահմանագաղմոմ. Բ. Հ.) այն կրոն անցնել, իսկ Արեգ բազաղությունը գանձը կեղերի իմ եւ ձեզ միջես եւ ձեզ փորձությունը հասասալի»։ Չի բաղաղովում, որ յայտնաբանները փորձեն կապակաղի հալ աղել ասական յայտնական հայաստությունը, չեղաձեղ կաղակաղելու համար աղանձին յայտնականը, քս Լուրյան, գոյություն չունեն։

Շարունակությունը էջ 6

**ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՀԱՅՈՑ ՄԱՅՐԱԿԱՆԷԸ
ԵՎ ՍՐԲՈՑ ՀԱԿՈՔՅԱՆՑ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԸ**

Սկիզբը՝ էջ 3

Ավելացնենք, որ Սուրբ Սպարհ
մատուցում առնչությամբ ունի մասն
գրիգոր Լուսավորչի հետ, որովհետեւ
նախկինում այդտեղ լայնվել է մեր
սուրբ Հայրապետի նշանավոր մա-
սունքը:

Ելեկեցու հյուսիսային կողմում է գտնվում Սուրբ Ասեփանոսի մատուռը, որն ծառայում է որոշ ավանդաբուն։ Այնտեղ գտնվում է Կուրեղ երուսաղեմացի Դայրաբեյի ավագանը, որին 351 թ. Սուրբ Խաչի հրապարհա երեսման օր, մկրվեց ավելի քան 5000 մարդ։ Իսկ երեսմանից մկրությունից ավագանը գտնվում է մատուռի հյուսիսային դռան մեջ։ Այդ մատուռում գտնվող սաղոնիգով ելեկեցու տղա-ավագինքն անհոյ քաղաքում հեղիկ վեր գտնաբերված ոսկեգծած մարմին, որ ժառգանքի դեպ քաշվում է կենսաբանական տեսիի վրա, եայլ օրվա ճոճի առթիվ «Հայսմավոր-հից» ընթերցվում է սրբի վարկ։ Ասեփն, որ Սուրբ Ասեփանոսի մատուռում կա երեք սեղան, մեջքսեղան։ Սուրբ Նախկալի, քաջակողմինը Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի եւ ծախ-կողմինը Սուրբ Կուրեղ երուսաղեմա-ւու անուններով։

Մայր Տաճարի հարավային կողմում կա նաեւ Սուրբ Էջմիածին եկեղեցին, որը սահմանում է ամբողջ հարավային երկայնությամբ, որը նախկինում եղել է բաց զավիթ եկեղեցի:

1666 թ. եղիազար Այնթապեցի
դասփարհի օրոք, վերափնվել է որ-
դես հակաթորո Սուրբ Եջիմածնի կա-
թողիկոսությանը: Մահի հարավային
դափն ներելուն իրա վառ դրված է
րեք մեծ անցառ ու ողորկ ֆար կա՝ ե-
կուսը բերված Սիմեոն ե. Թաթուր լե-
նեիցի, իսկ երրորդը՝ Յորդանան գե-
տի, որմեսի ինչ-որ մեծով այդ հե-

ռավոր սրբավայրերի հանդեմ իրենց
կայրոսը հյարձեցնեն Երուսաղեմի հող-

Միայն սեղանը:

Կա մի փոքրիկ դուռ, որը մեզ ցանուն է դեղի վերին մասում, որոնցից առաջինը կոչվում է Սուրբ Նամ, որտեղ դուռը կապվում է կենտրոն խաչաքափա-
սի մասում: զետեղված արհեստա-
ված ձեռնով դասարանական գեղեցիկ
ու թափանցիկ մասնատուփի մեջ:
Այստեղից ստիպումները մեզ ցանուն
կոչվում են Սուրբ Նամ, որը, ինչ-

Ավագ սեղանի ետեւից կարող ենք
բարձրանալ Սուրբ Պետրոսի մասուն,
որը ճիշտ նման է մյուսին: Եվ Պե-
տրոս-Պողոսի ճոճին այդ երկու մա-
սուններուն միաժամանակ լղատա-
րագ է մասունքս:

Որդւս լրացուցիչ տեղեկություն
աւանք, որ Սուրբ Գլխադիր պտւնեւ
կից թաղված են Կիլիկիայի հայոց
կիցնի թաղավորի Լեւոն Զ-ի կինը
Մարիւնը եւ աղջիկը Փեննան, ո-
րոնք 1382 թ. Եղիշտսոց Եւստափն
են զայի եւ Սուրբ Դանիլոյանց վան-
իւմ աղբիւղի քարեպաշտօնաւոր ի-
րենց վախճանից հետո թաղվում են
հիշալ սահմանում:

Սուրբ Գլխադիրն արեւմտյան կողմից էլ ունի մի դուռ, որի գավիթից մտնել կա դեղի Սուրբ Մինասի մասուր:

Այդ մասնունին հարակից գտնվում է մայր տաճարի գանձարանը, որը նշանակվո է իր բազմաթիվ թանկարժեք զարդերով ու սուսանով:

Տաճարի գավառից մոտակա զրահեցում, որտեղ իրենց հետևիչներին հանձնարեցին զոհարարել, ինչպես նաև իրենց հետևիչներին հանձնարեցին զոհարարել, ինչպես նաև իրենց հետևիչներին հանձնարեցին զոհարարել:

սուրբ խորանմուն մի կանթեղ ե վա-
նում: Ամենում ե յոթ չարի, վրդադա-
նում ե ու երբ, խոսման համաձայն,
թույլ ե չափա քացել դուրդ, առաջին
հերթին խորան ե զնում ե... յեսնում ե
վանթեղը ամբողջովին դաժված
սարդոսայովմ, իսկ մեջեղում դեռ
վառվում ե կրակը: Եւ իսր հրաժեղ հեռ
մա հայերին թույլ ե չափա քացել ե-
կեղեցին ե շարունակել դաժեշ ե ի-
րենց ամենակարող Տեր Աստուծո:

Իսկ արժափն խորանցներից փչ
այն կողմ՝ զավիթի ծախ կողմում,
երկաթե եւ փայտե կոշմակներ են:

Սայրավանքի սարածուում է գտնվում Սուրբ Թեոդորոս եկեղեցին, ըստ ավանդության կառուցվել է 13-րդ դ. Կիլիկիոյ Յեզուս քազավորի կողմից: Իսկ Թաթղանայաց վարձապետին կից գտնվում է ուրիշ ոչ ժայկակաբարոյ մի եկեղեցի Սուրբ Յեզուակաբայաց անուով: Եկեղեցին, ըստ իր ճարտարապետական ոճի, համարվում է 4-րդ դ. կառույց: Եկեղեցւոյ յուրաքանչեւ կից դրի կողմից, մինչեւ հիմա կա այն ժիթքեցի, որի բնիւ, ըստ ավանդույթայն, կաթել են մեր Տէր Յիսուսն Քրիստոսին: Եկեղեցւոյ բնիւ յուրանմանից երկուսը Սիլայելի եւ Գաբրիելի անուններով են, իսկ մեծօրհնու Յիւրան:

Ահա մի փոքրիկ Եղաթոսյս, որ
կասարեցիմ երուսաղեմի հայոց
Ասոր Յակոբյանց մայրավանդուն:

ՏՅԱՌՆԸՆԴԱՌԱԶ

14 փետրվարի

Տյառնընդառաջը հառասնոյա մանուկ Յիսուսին երուսաղեմի սաճարին, այսինքն՝ Աստուծո ծառայութեան ընծայելու հիշատակութիւնն է: Երբ լրանում է մանուկ Յիսուսի հառասնոյակը, Մարիամն ու Յովսէփը Աստուծո մարդացած Որդուն տանում են սաճար՝ նվիրելու Աստուծո: Տաճարին Յիսուսի ընծայումով փրկագին վճարվեց թողութիւն համար, ու դրանով վաճկեցվեց Նրա՝ Քահանայապետի ծառայութիւնն ամբողջ մարդկութեան փրկութեան համար: «Տյառնընդառաջ» բառը նշանակում է Տիրոջ ընդառաջ գնալ:

Հնավանդ սովորոյթի համաձայն, Տյառնընդառաջի առիթով կազմակերպվում են զանազան տոնախմբութիւններ ու արարողութիւններ, որոնք առնչվում են նորադասակների, բերի ու նաեւ մանուկների օրհնութեան: Այս սովորոյթին հավասարիմ լինելով է՛լ արդեն երեք տարի է՝ Հայոց Եկեղեցին Տյառնընդառաջի տոնը հաստատել է որդես նորադասակների օրհնութեան օր:

Այդ օրը Հայաստանյայց բոլոր եկեղեցիներում Սուրբ Պատարագից հետո կատարվում

«Բնանկար»
Վլադիկ Թովմասյան (15 s.)

է օրհնութեան կարգ: Եկեղեցու սղասավորները օձիւլ հոգեւորականները, սիրով ու Աստուծոց ստացած իշխանութեամբ, օրհնաբեր աղօթքներով սրբազորում են իրենց դիմող բոլոր նորադասակ ամուսինների միութիւնը՝ զօրացնելու նրանց սիրո ու հավատարմութեան դաշինքը: Չէ՞ որ ամուսնացող զույգի միութիւնը լոյսակի արարողութեամբ կնքվում է Աստուծո ամուսնով, ու այդ լոյսից սկսած այլ ու կին դառնում են մեկ ամբողջութիւն՝ կապված հոգեւոր ուխտով: Նորադասակների օրհնութեան արարողութեամբ նորոգվում է ամուր ընտանի սեղանը խոստումը:

Իսկ հառասնոյա մանկանքը Աստուծո նվիրելու գեղեցիկ սովորոյթը լոյսաւորված է նաեւ Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու ծիսակարգում: Այդ արարողութեամբ հառասնոյակը լրացած փոքրիկին Աստուծո ընծայելով հաւանան աղօթքով խնդրում է, որ Աստուծո ողորմութեան շնորհը հաստատուի լինի մանկան վրա, որդեսգի Տերը միշտ առողջ լոյսի նրան ու աւժանացնի աստվածային քարիների Քահանան Աստուծո խնդրանքներն ուղղում նաեւ նորածնի մօր համար:

ՆՈՐԵՆԴԱՌԱՅ

Մի այլ գիտեն իմաստուն,
Ուներ հավաքս, չունէր տուն.
Շնորհիվ իր հավասարմութեան,
Անվանվեց հայր բազմութեան:
(Մկրտումը)

Ո՛վ էր հովիվը բարի, իմաստուն,
Որ հաղթեց նույնիսկ Գողիաթին հզոր:
Երբ Ասվիող արեւան հեռացավ Աստուծոց,
Փոքրիկ հովիվն օծվեց բազալիոր:

(Մեծփառ)

ԶՈՐԻԿ ԶՈՂԱՐՅԱՆ

ՄԱՌ-ՄԱՌ

Լինում է, չի լինում՝ երկու մարդ է լինում. մեկը՝ բարի, մյուսը՝ չար: Բարին օգնում է թղորհն, իսկ չարը՝ խանգարում: Այդ մարդիկ մեծանում են, ծերանում ու մեռնում: Բարի մարդու հոգին երկինք է բարձրանում, իսկ չար մարդու հոգին դժոխք է գնում:

Հարց. - Ի՞նչ ենք հասկանում այս առակից:

Պատասխան. - Մենք հասկանում ենք, որ բարի մարդու հոգին փրկվում է, իսկ չար մարդունը՝ ոչ:

Հայր Ավետիսյան (10 s.)

«Էլիսա» հեղինակային դր.

ԱՍՏՈՒՆԵՐԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆ ԻՄ ԿՅԱՆՔՈՒՄ

Երբ ես վիրավորված եմ լինում կամ ինչ-որ բանից չարացած (օրինակ, երբ շուրջ անարդարութիւն եմ տեսնում), ինչ-որ բան փորձում եմ մխիթարել:

Դուք, քերես, կհարցնեմ.

- Ինչո՞ւ ես եւզ մխիթարում, ո՞րն է արդիւր քո մխիթարութիւնը:

- Նախ ես հեռանում եմ մարդկանցից, առանձնանում եմ մնում միայնակ իմ Աստուծո հետ, աղա սկսում եմ ինձ մխիթարել աղօթքով, դիմում եմ Հիսուսին եւ ասում. «Քարի Աստված, միգուցե ես եմ մեղավոր, եւ չարք վիրավորվել անմեղից»: Կամ՝ «Աստված, հեռու լոյսի ինձ չարից եւ ուժ տու, որդեսգի չչարանամ»: Եվ կամ խնդրում եմ Տիրոջից, որ անարդարութիւնը վերածվի արդարութեան:

Հոգով լինել Աստուծո հետ, աղաչել եւ խնդրել Նրան այն ամենը, ինչ ցանկանում եմ. սա է իմ մխիթարութիւնը, իմ միակ մխիթարութիւնը:

Անի Հովհաննիսյան (11 s.)

ԵԵՐԿԱՅԱՅԵՈՒՆ Է ԱՍՏՈՂՅԱԼԻՒՆ

Նարինե Բեգլարյան

Ռոմելա Ավետիսյան

Նոյեմբերյանի թիվ 2 դպրոցի 9-րդ դասարանում Բիսոնեական կրօնի դաս էի անցկացնում: Խոսեցի մեր կանանց ու աղջիկների վարվելաձեւի, կեցվածքի ու հագուստի մասին: Քննեմ էին հավանական համարում, որ մեր ժամանակներում ենարավոր է այն-դիպի զգեստներ հագնել, որ լոյսից եւ վայելել լինեն համայնքի ազգային ու Բիսոնեական ոգուն: Շատերն այն կարծիքին էին, որ հայ աղջիկներն ու կանայք չոքեք է եւ մնան ժամանակակից աշխարհի նորաձեւութեան չափանիւշներից: Շուրջի ընթացքում փորձեցի մարգել իսկապէս անհնար է, հավասարիմ մնալով ազգային ու Բիսոնեական ավանդութիւններին, եւ չմնալ ժամանակակից նորաձեւութեան լոյսանշաններից: Աղջիկներից մեկը՝ Նարինե, մի քանի օր անց բերեց իր անկերներ, որոնք զարմացրին ինձ թե՛ նրբագեղութեամբ ու վայելչութեամբ եւ թե՛ ձեւերի բազմազանութեամբ:

Օրեր անց նույն գրույցը կայացավ նաեւ Պեղական գյուղի սաների հետ. նրանց ցույց տվեցի Նարինեի եւրիկները: Մի քանի օր անց աղջիկներից մեկը՝ Ռոմելան, բերեց իր զարդարութեամբ:

Էլիզա Հովհաննիսյան
Քրիստ. կրօնի ուսուցչուհի

«Սիրո մոլորակ». Ողջունելի է Էլիզա Հովհաննիսյանի նախաձեռնութիւնը: Չէ՞ որ Բիսոնեական կրօնի դասը սոսկ ինչ-որ առարկայի դաս չէ, այլ՝ կյանքի դաս: Ու չէ՞ որ հավասքը գործով է հաստատվում, ասել է թե՛ կյանքով, արդեւանքով, վարվելաձեւով, ինչո՞ւ չէ՞ նաեւ կենցաղավարութեամբ ու հագուստով:

Չեմ ընդհակարգանում Նարինեի ու Ռոմելային իրենց ընդհանրացումը լավագոյնս դրսեւորելու համար:

Էջի պատասխանատու՝ ԱՆՆԱ ԱՆՅԵՆ

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Ս. Մաթևոսից, Ս. Խորենացուց սկսած՝ զիրն ու գրականությունը հայի համար եղել է մնում են առաջնային, ժողովրդին ամրեցնող վճռական գործոններ:

Այս փուսթի վկայությունը հսկվա-
հայ զաղուրի թափանցությունն է: Հնդ-
կասանի կալկաթա ֆադաֆուն հիմնա-
դրված է 1821-ից գործող Մարդաս-
րաց ծննդաբան շուրջ երկարաթյա իր
թափանցությամբ մեծադեմ նկատվող
Հնդկասանի հայ հանայնի մական-
ցանկը վերելին իր ավանդը ներդնելով
հայոց լեզվի է հայ մականոթի թափ-
անցմանն է գորադսման ազգանվեր
գործին:

1797 թ. ջուղայեցի քարեգործ վաճառական Սևակաճաճուր Սուրիպխանյանը 8000 հոնգրական ռուբլի է կեսակում հայ երեխաների համար ազգային դրոցը հիմնելու նպատակին, «Թողուն վայկաթու հայոց ազգի դորաճանն վասն ազգի մանկանց ուսուն ութն կազար ռուբլի»:

Մեկ այլ վաճառական վերսին շուրջայեցի, Սեյիդաբադ ֆաղափուն հաս-
 ռածավու Մմացական փաղդայանյան,
 զգալի զուժար հասկացնելով նույն
 նոյաճակին, կոչ է հրադարակում նվեր-
 ներով եւ ամսական ռուբերով զուխ-
 րեթև ազգային վարժարան ստեղծելու
 գործը:

1821 թ. ամբիլի 2-ին վերջնակա-
նապետ գոյություն է կոչվում Կալե-
բայի հայոց Մարտիրոսյան ծննա-
րանը՝ ի յոսիվ մեծ մարդասեր-բարե-
գործների: Իր գոյության ընթացում
ծնծարանը, որը համարվում է Միկու-
նու թ. Հայաստանում անընդմեջ գո-
ծող ուսումնական միակ հասասու-
թյունը, կրթել է դասիսարակել է ա-
հարիի արքեր կողմերից եկած հս-

գաղափոր ուսանողների:

Յիշատակարան արժանի փաստ է, որ Սեսրոդ Ձախիտյանը ճեմարանի շտաբին ուսուցիչներից է եղել և Պաշտոնավարել է 1823-ից 1827 թթ. իսկ Սեսրոդ Սեթյանը ճեմարանում արհեստավորական դասավանդել է գրաբար և ժողովամանակ ստեղծել մեծաքանակ գործեր հնդկահայոց Պաշտոնյան մայիկի: Ճեմարանի սաներից է եղել Մկրտիչ էմինը, որը Մոսկվա գնալով հետազոտյուն հայեցի դեմ դարձավ Լազարյան ճեմարանում:

Մի քանի օրի անց էլ, որ եղանակաբանական Գարեգին Ա կաթողիկոսի աշակերտությամբ, Տ. Միխայել ը վարդապետի Եկեղեցական աշխատանքի ջանքերի շնորհիվ, նաեւ Կալկաթայի համալսարանի վարչության հոգաբարձուների անդամների համաձայնությամբ՝ Մարգարիտաց Ծննդարանը դրվեց Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի իրավունք ներքո:

Սկսե՛ք փրցոց ավելի ել, որ ծննդարանը կարծես քե՛ մոր ռոնդն ու հոգի ել ասա՛ցե՛ք, առավել հայացել այնպիսի սովորող հայաստանացի 24 եւ տեղացի 6 ասա՛ցե՛ք, երեքն էր հայ ուսուցիչների շնորհիվ։ Վերադարձացել եւ ծննդարանը եւ շարունակում ել Եւրոյ երկրորդայ իր լուսավորչական գործը։ Անցած արգել մայիս ամսից ծննդարանը սփռեմ ել նամանակել ել Կալկաթա գործողութիլ Եւրոպայի միաբան հայր Դեմոնի արքեպի Դեմոնյանը, որ սիմանամանակ հնդկահայից հոգեւոր հովիվութիւնը ել մասնաւորում։ Շաբաթը այս ել ծննդարան ամեն արքի յոթիս հասակալից հայաստանցի 30-35 ասակներով։ Շուտով ասակներնոր երկրորդ խումբը կմամանի Կալկաթա։

Գեմարանի՝ 1842 թ. հրատարակված
«Կարգ ու կանոնի» մեջ ասվում է.

«Մանկույթն ուսցին հայերն գերակա-
նութիւն, զգրչութիւն, զդասնութիւն, զի-
մասասիրութիւն բարոյական, անգղիե-
րէն գերականութիւն եւ զգրչութիւն... եւ
այլ առարկաներ»:

«ՏՅՐ, Նեղո Ղու գիայս...» գնեղեղեղա-
 Քն աւարժութիւն...», ինքնեւ ղա-
 իել են, Զո գորությամբ, առաքելափոխ
 հայրապետներն ու սրբերն է հասցըր
 սինչէն 3-րդ հազարամայակի սկիզբը
 սինչէն նոր հոգեգալուստ: Ամեն Ամսօն
 կիրակի կալաքայի հայոց Ս. Նազա-
 րէկ Սուր. Ս. Գր. Լուսավորչի եկեղեցուն
 Պատարագ է մատուցանել: Տեսնել ե-
 զգալ էր ժոթէ թեմականի, ուսուցչի ե-
 րի են տեղաբնակ հայերի այն ոգեւորու-
 թյունը, երբ ամենաւ արագ Շողակա-
 արի տնօրէն Եր Պատարագի ժամանակ
 առաջին հանգան համընտ եկավ Սար-
 ցախիդաց ճեմարանի աւակներական
 երգչախումբը:

Այս վերանորոգ ավարտվածներով էլ արդիլ ամսին դիտի ճակի ճնմարանի հինմարմնմ 180 արհիմ: Ճնմարանի ճակիկն սամբը, աշխարհի արբըն ծայրերից՝ Ավստրալիայից, ԱՄՆ-ից, Իրանից, Լիբանանից, Կանադայից, մսադն սիրով ու ջնմնոթյամբ են այցի գալիս իրենց կրթոջալը:

Ուզուեա ենք ավելացնել նաեւ, որ ճեմարանի գոյութեան եւ հարատեւութեան համար, հիմնադիրներէից բացի, դարձական են նաեւ այն բարեարներին, որոնց ներդրած միջոցներով էլ առ այսօր օտար պիտեւուն վառ է մնում հայոց լեզվի եւ մօակոյթի այդ լուսավորչ փառոյթը:

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեանք
եղիցի»...

Վարդուհի Միրզախանյան
Կալկաթայի Մարդասիրաց
Ճեմարանի ուսուցչուհի

ՄՈՒՐԲ ՄԱՐԳԻՍ Ավանդապատումներ

Հայկական ավանդույթներն ասում է, թե ո՞նք Սարգսի իր ֆառատուն հայ զինվորներով են ֆաշազորավորյուններն է անում հունական քանակում՝ ղրդդդեք քեանիքիք: Հոյներն նախանում են կարգադրոք են ֆառատուն հոյն աղքիկ սալ Սարգսին ե հայ զինվորներին՝ դասվիրելով, որ զինվո հարքեքեն են զուլինք կսրեն: Այստե կ լինում է, միայն Սարգսին տրամ հեկենուիքի, սիրով կաղաղալ լինելով, խղճանհարզում է ե ինայում ե հայ կրթիքի: Նա լալիս է ե արատուի կարքիքեն ղրկում են Սարգի երեխեն. վերջուն զարքնում է, իրազեկ լինում է լուրջույաք, ե հենց աղքիկ խորհրդով՝ ղզ ծին հեծամ փախչում են: Հոյներն իմանալով հեաղքեղում են, քայք Ասափ, քրալով զուլիք, քուր ու քուրան է քարծրաքնում, ե Սարգիք հաղորդուքայք եղենուիսուն հասքնում է Հայասան: Այս առեսագուրք խանդի ե ազգային խոր աեելույաք դասծառ է դառնում հայերի ե հոյների միքե. հայերն որքան սիրում են իրենք հերս Սարգսին, հոյներն այնքան կրկնաաղաքում են իրենք աեելույաքն քրս հանդեք: Հայերն իրենց Սարգի համար դաս են դառում, իսկ հոյներն այդ դասը ու միայն չեն հարգում, այլ անդամաաա յոդ ու միս են ուսում, ե եք միս լ ջարեն՝ երեքս

դնում են բնոցը եւ իբրեւ միա եկում եւ ունում են: Այս է ահա Տարոնի հայերի բոլո՞ր զ ժամիդ, աւեանահա կամ արագահա սուրբ Ասարիսը, որի անմիտ իայս- ին հաւքարակալն դաւար դաժնովն եւ մանեան ջրեմեռնորոյամբ, բացի սովո- ռական ժառեղեղորոյնից, առաջին երե- տօրեք միաժամ ծոռ ինչ դաշում՝ ի դա- ժիվ են: Երրորդ օրն աղբիկներն ու զգա- ներն աղի բաղաջը եւն ունում եւ առանց ջուր խմելոյ նմում: Եւրազում ով ուն ջուր տա՞ր՝ նրան կլինենի արագալաւում ամու- տսինը:

Որքանիքի օրգ ամեն ռոն փոխինը և
դասրասուն և դուն ամամինը սեղ
որուեպի Մ. Սարգիսը գար և իր ծիու
դայսց խիտի այդ փոխինըին: Այդ
սուր և նմիրագորյալ փոխինըին խա
չի ին մասրասուն և ուսուն, իսկ ա
գաղ աղըիկներն այդ խաչիկը մի փյ
առա՞ծ դուն ին ծառի ճուրեղեն կա
ղափ զլիսն և սղաաուն աճեղին, ո
գար ու սաճե: Եթ ամեղը խաչիկ
«քսունըն» գլուղամեջ սաճե, այդ
նան և՛, եր քսունը դնողը գլուղ ին
հարս կզնա, եթ գլուղից դուրս սաճե
օսար գլուղ հարս մի՞յն գնա, իսկ եթ
դեղի գերեզմանասուն, քսունը դնողը
առանց իր սրփ նուրաղին հասնելու
կմեներ:

Սուրբ Սարգիսը մի ագրայիլ տղա
մարդ ա ըլել: Ղզբաւի Ուսար թագաւոր
ըը մըրէտ հրաման ա անըմ ըսխարին, ո
հայ փրտսոնէն իրանց լուս հաւաճն ոս
րանման ու կրակին, ըրեգնակին (արեւ
աստու տըղ դաւեն:

Հայերն անգամ չեն դնում նրան: Թա-
գավերը փափար-փափար ա ըլըմ, կտա-
ղըմ, փրփրըմ ու հայերին սկսըմ ա կա-
ղել, ճանքել, չըրչարել: Շատերի գլուխը
ա թոցնիլ Տալի, Եստերին փյունդած (ոտ-
ն ու ծնոը կաղաած) թակելուց եղը Տիկ ա
հանըմ:

Յենց էն քահրին մինը անօրենի ա
րարմունքի խաբարը Սուրբ Սարգսին
հասցնըմ: Սուրբ Սարգիսն իր ընկերսանո
հետ հասնըմ ա Ուշաքի դռունին (զոր
թյունդ կոչվ ճալի:

Խաբարը հասնում և Ուշաբ թագավորին: Թագավորը ոտները չափն և թակը (գետին խփում), կտաղը, փրփրում, հրաման և անըմ, որ էն ստաթին Սարգսի փոնեն, քիհա-քիհա անեն (կսոռ-կսոռ):

Ամա ի՞նչ. Սուրբ Սարգիսն ամբի լո՞ւ
կեռոջմ, կեծակի նման ՏՐԱԲ-ՏՐԱԲԸ
ֆանդուֆաւ ա անըմ թագապէրի բերդե՞ր
ու էնեղ կաղած, կեկոած հայերին ա
գաջո՞մ:

**ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՅԻ
ՏՎԵՐՈՒՄ**

Ավելի քան 15.000 հայ է ամրում Տվերի մարզում: Նրանցից շատերը բարձր դիր են զբաղեցնում, հիմնարկներ են դեկավարում, գիտնականներ են, շինարարներ, բժիշկներ, ուսուցիչներ... Տվերյան հողում հայն ամառներ է ձգել: Այդ է դառնաճող, որ հայկական եկեղեցու կառուցումը կենսական նշանակություն էր ձեռք բերել: Մի հարց, որ տեղական թերթերում մոտ երկու տարի քննարկվել է բուռն, անգամ բողոքի ցույցերի առիթ դարձել: Վեճի թեման եկեղեցու համար նախադեռ հասկացված տարածքն է:

Ինչդեռ նախկինում, այսօր առավել՝ կյանքի խնդիր է եկեղեցու շուրջ համախմբվելը՝ ազգային

նկարագիրը, ազգային ինֆուքյունը դահելու հա-
մար, եւ դա խորն են զգացել սվերաքնակ մեր հայ-
րենակիցները:

Ի վերջո, Նոր Նախիջեանի եւ Ռուսասանի թեմի նորանաճակ առաջնորդական Տեղադաս Տեգրա արեղա Ներսիսյանի գործուն աջակցությամբ՝ նախաձեռնողների անհամաճ ու հետևողական դայաբան արդյունք է սվել։ Տեղական իշխանությունների բարյացակամ դիրքորոշման շնորհիվ, փոխադարձ համաձայնությամբ, եկեղեցու կառուցման համար 2000 ամ. մ մեկ այլ հոգակնոր է հասկացվել վոլոնտյերական դղղ. 1 ևս ցեսցուն, եւ 2000 թ. նոյեմբերի 25-ին դրվել է հայկական եկեղեցու առաջին արք։ Զինարկերկ կասարել եմ Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի սնորհ Տ. Եգնիկ եղա. Պետրոսյանը եւ թեմի առաջնորդական Տեղադաս Տ. Եգրա արեղա Ներսիսյանը։ Արարողությամբ ներկա եւ եղել Պետական Պաշտոնյաներ, ինչդեռ նաեւ Մոսկվայի հայկական համայնիից ժամանած Պասվիրակությունը հյուրեր Զայապանմից։

Տվերում Սուրբ Զարուպյուն եկեղեցու շինարարության համար ստեղծվել է հիմնադրամ, որի նախագահն է Զարուպյուն Թունյանը, իսկ նախագծի գլխավոր ծառայողները Վալերի Տարասյանցն է:

Թերթերը ռուս լրագրողների ստորագրություններով, ջերմորեն արձագանքել են իրադարձությանը Դաւեթի խորհից եկող ազգամիջյան հոգեւոր-մշակութային կապերը գտնում են իրենց ծիւց դրսեւորումները:

ԽՐՐԱԻՆՐ. ՏԱՌԵ
ԱԿԱՓԻԱ

Հիշեալն են բխսնոնեական ավանդույթներում համարվում է անմահության խորհրդանշից: Ակացիայի ամուր
սարահասակներն օգտագործել են եկեղեցիներում՝ սաղմանակների և քնծայառուկերի լուսհասանակ մէջ: Կա տե-
սակեւ, որ հենց ակացիայից էլ հյուսված էր Հիսուսի փէտ յաւակը: Իսկ այս ծառի կարմիր են տոյհանակ ծաղիկները՝
խորհրդանշել են կյանքի և մահվան միասնականությունը: Ակացիայի կոտակները մահակ մասուններն օգտագոր-
ծել են նվիրեալներին և սգո արարողություններում: Այս ավանդույթը սերում է Սողոմոն բազալիկի ծառահա-
մէն: Քիրմար մասին աւսգաժանեայն լուսանով, ուր խաւում է, թէ ինչդէն աակեւեմներ, լկարողանալով ու-
սուցիցի կորգել վարդեհութեան գաղտնիները, մրան տաւում են և գերեզման նեւում ակացիայի ջյուղեր:

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրացվական երկաթաբաբեր
Հիմնադիր՝ Սայր Աթոռ Սուրբ Եղիաճին
Հրատարակիչ՝ Ս. Եղիաճինի Քրիստոնեական
 դաստիարակության եւ Բարոզչության
 կենտրոն

Գլխավոր խմբագիր՝ Ասդիկ Սամբուլցյան
Զրամաման Վարդանյան՝ 624

Խմբագրության հասցեն՝ ֆ. Վաղարշապատ, Ս. Գայանե
Էլեռեհ, Քրիստոփեան

Եզնիկ, Քրիստոսն ազատ
դաստիարակության եւ
խաղաղության կենտրոն

հեռախոս՝ (0+31) 56780
 Լիար Լաո Լ. Էմիլիանի տնային

Տար. է տրադ. 14. 2. 2001 թ.
Տար. է տրադ. 2500 Գինը՝ 50 ռուբլ:

Յոկատանապլը 2500 Գրամը 50 Դրամ: